

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2024.42.07>

Сподарик Ю. В.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано окремі проблемні аспекти кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Підтримано доцільність та необхідність існування такої норми у Кримінальному кодексі України, у зв'язку із повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Водночас, звертається увага на цілий ряд дискусійних положень та недоліків чинної редакції статті 111-1 закону про кримінальну відповідальність. Серед основних можна виділити наступні: відсутність уніфікованого поняття таких категорій, як «колаборант» або «колабораційна діяльність»; невідповідність санкцій ч. ч. 1, 2 ст. 111-1 Кримінального закону назві розділу Особливої частини, у якій вона розміщена; розмитість та неточність формулювань, таких як «матеріальні ресурси», «взаємодія з державою-агресором», що призводить до неоднакового застосування кримінального законодавства; складність розмежування «колабораційної діяльності» з іншими складами кримінальних правопорушень, що містяться у Кримінальному кодексі України (такими як «державна зрада» (ст. 111), «пособництво державі-агресору» (ст. 111-2) та ін.), що в свою чергу призводить до помилок при кваліфікації та відповідно порушення принципу правової визначеності.

Водночас у статті аналізується судова практика та здійснюється спроба вдосконалення чинного кримінального законодавства, шляхом внесення відповідних змін до ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Зокрема, пропонується передбачити дефініцію поняття «колаборант» у примітці до статті 111-1 Кримінального кодексу України із обов'язковим зазначенням, що ним може бути виключно громадянин України; передбачення альтернативних видів покарань у ч. ч. 1, 2 ст. 111-1 таких як штраф і відповідно позбавлення волі на певний строк, що дозволить привести санкції цієї частини у відповідність до назви розділу I Особливої частини; проведено розмежування ст. 111-1 Кримінального кодексу України із суміжними складами кримінальних правопорушень та виокремлено ознаки за якими їх варто відмежовувати.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, колаборант, колабораційна діяльність, колабораціонізм, окупація, держава-агресор, державна зрада, пособництво державі-агресору.

Постановка проблеми. Після початку повномасштабного вторгнення російської армії на територію України кримінальне законодавство України почало зазнавати відповідних змін. Запровадження нових складів кримінальних правопорушень законодавці обґрунтовували тим, що наявне законодавство не враховувало специфіки дій, пов'язаних з агресією з боку представників держави-агресора, і виникла необхідність встановити чіткі межі дозволеної та забороненої діяльності на окупованих територіях Представниками держави-агресора і необхідністю встановити чіткі межі дозволеної та забороненої діяльності на окупованих територіях. Відтак, виникла потреба у криміналізації такого діяння, як «колабораційна діяльність». Необхідність встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, обумовлена тим, що певні громадяни України та юридичні особи сприяли або продовжують сприяти РФ у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включаючи підтримку збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора, а також інші дії, які підпадають під визначення колабораціонізму. Під час криміналізації цього діяння законодавець очевидно керувався тим, що при наявності такої норми у Кримінальному кодексі України, кількість діянь, що підпадають під «колабораційну діяльність» знизиться, а відповідні застосування покарань у такому разі дадуть змогу забезпечити попередження нових посягань. Однак аналіз судової практики, позицій окремих науковців дають підстави для висновку, що положення ст. 111-1 Кримінального кодексу України є недосконалими. Більше того, недостатньо чіткі формулювання окремих частин статті 111-1 КК України, а також відсутність чіткого розмежування із суміжними складами кримінальних правопорушень (111-2, 436-2 КК України)

призводить до проблем кримінально-правової кваліфікації, неспівмірності та неодноманітного застосування кримінального покарання.

З огляду на зазначене доцільно здійснити аналіз проблем кримінально-правової регламентації відповідальності за колабораційну діяльність за чинним Кримінальним кодексом України.

Стан дослідження. Серед українських науковців, які присвятили свої праці питанням кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність можна виокремити: Ю. В. Бауліна, І. В. Берднік, М. Б. Головка, О. М. Гончаренка, В. В. Кузнєцова, О. В. Кузьменка, Р. О. Мовчана, А. А. Музику, Є. О. Письменського, М. А. Рубашенка, М. І. Хавронюка, О. М. Чальцеву, К. Д. Янішевську та ін. Однак, незважаючи на численність, теоретичну й практичну значущість доробок названих та інших авторів, деякі питання все ж залишаються дискусійними, та потребують більш детального дослідження.

Метою статті є аналіз на основі наукових публікацій та судової практики окремих проблем кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність за Кримінальним кодексом України та визначення можливих шляхів їхнього вирішення.

Виклад основних положень. Російська агресія проти України, яка розпочалася в 2014 році, призвела не лише до окупації частини українських територій, але й до виникнення явища колабораціонізму, що набуло особливого розмаху після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року. 3 березня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон № 2108-ІХ, який набув чинності 15 березня 2022 року [1]. Цим законом до Кримінального кодексу України була додана нова стаття 111-1 «Колабораційна діяльність», що охоплює значну кількість дій, пов'язаних зі співпрацею з ворогом. Як зазначається у Пояснювальній записці до цього нормативно-правового акту, колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам України, тому повинен нести за собою відповідальність, встановлену законом. Крім того, постконфліктне врегулювання неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колабораціонізму, що можливо вирішити виключно законом [2].

З огляду на це, варто погодитись, що включення відповідної норми до Кримінального кодексу України є необхідним та виправданим кроком. Проте, чинна редакція статті 111-1 закону про кримінальну відповідальність містить кілька істотних недоліків, які потребують більш детального аналізу.

Для початку, на сьогоднішній день у законодавстві немає уніфікованого визначення понять «колаборант» чи «колабораціонізм». Аналіз кримінального законодавства України та наукової літератури, дає можливість виділити окремі ознаки, притаманні саме колабораційній діяльності: 1) добровільний та свідомий характер, де особа свідомо вступає у співпрацю з представниками окупаційної влади для досягнення спільної усвідомленої мети; 2) колаборантами можуть бути саме представники місцевого населення, які опинились в окупації внаслідок захоплення території ворогом; 3) дії колаборанта мають бути спрямовані на заподіяння шкоди Україні [3, с. 121].

З огляду на вищенаведене, можна зробити висновок, що кримінально караною визнається свідомо, умисна співпраця з державою-агресором та окупаційною владою або надання їм допомоги, публічне заперечення збройної агресії РФ та заклики до підтримки ворога й невизнання української влади, незаконна пропаганда та інші дії, спрямовані на завдання шкоди Україні. Аналіз відповідних статей КК України свідчить про те, що продовження виконання найманим працівником трудових обов'язків не становить склад злочину чи кримінального проступку. Тому за відсутності ознак перелічених вище кримінальних правопорушень не буде вважатися колабораціонізмом, зокрема продовження виконання громадянином своїх обов'язків, покладених на нього державою Україна, або виконання рядовими найманими працівниками своїх звичайних трудових обов'язків на підприємстві, що знаходиться в окупації [4, с. 112].

Відсутність закріплених на законодавчому рівні дефініцій понять «колабораціонізм», «колаборант» створює додаткові труднощі під час кваліфікації суспільно небезпечних діянь за ознаками цієї норми та під час відмежування їх від суміжних кримінальних правопорушень.

З огляду на це, пропонується передбачити визначення поняття «колаборант» у примітці до статті 111-1 Кримінального кодексу України, зазначивши що ним може бути лише громадянин України. Адже, відповідно до ст. 65 Конституції України «захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України» [5]. І відповідно, питання: «Чому суб'єктом кримінального правопорушення у диспозиціях ч. 1-3, 5,7 статті 111-1 виступають виключно громадяни України, в той час як у ч. 4,6 даної норми така вказівка відсутня?» – більше не ставитиметься.

Водночас, найбільше питань виникає власне при розмежуванні статті 111-1 Кримінального кодексу України зі статтями 111 «Державна зрада», 111-2 «Пособництво державі-агресору», 436 «Пропаганда війни», 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» [6]. Окремі моменти пропонується розглянути більш детально.

Відтак, до набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» різні види колабораційної діяльності охоплювалися статтею 111 Кримінального кодексу України «Державна зрада». Зокрема, це стосувалося таких дій, як перехід на бік ворога під час збройного конфлікту або надання допомоги іноземній державі, організації чи їхнім представникам у здійсненні підривної діяльності проти України тощо.

Як зазначають науковці, після внесення зазначених змін до КК України деякі види «переходу на бік ворога» або «надання іноземній державі, організації чи їхнім представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України» (стаття 111 КК України) тепер кваліфікуються за статтею 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» або іншими статтями (ст. 110-2, ст. 111-2, ст. 436-2 КК України тощо) [7].

Однак, як було зазначено вище, при порівнянні зазначених складів кримінальних правопорушень, виникають певні проблеми, саме тому пропонується звернути увагу на такі їх основні відмінності: 1) державна зрада може бути вчинена на користь будь-якої держави, тоді як колабораційна діяльність — лише на користь держави-агресора. Щодо держави-агресора варто зазначити, що у квітні 2022 року був прийнятий Закон України «Про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста» [8]. До прийняття цього закону, відповідні норми регламентувалися підзаконними нормативними актами, такими як Постанова Верховної Ради України про визнання Російської Федерації державою-агресором. Наразі колабораційна діяльність стосується виключно підтримки Російської Федерації та зайняття посад на тимчасово окупованих територіях. Водночас в Україні активно обговорюється питання визнання Республіки Білорусь країною-агресором, що підтверджує петиція на сайті Президента України [9]; 2) державна зрада вчиняється виключно громадянином України, тоді як колабораційна діяльність не завжди вимагає наявності громадянства України. Наприклад, частина 1 статті 111-1 КК України вимагає наявності громадянства України як обов'язкової ознаки суб'єкта злочину, але частини 4 і 6 цієї статті не містять такої вимоги, що викликає наукові дискусії. Однак, зважаючи на відому спорідненість колабораційної діяльності з державною зрадою, слід визнавати суб'єктом відповідних кримінальних правопорушень саме громадянина України. Тому, пропонується визначити обов'язковим такого суб'єкта як громадянин України в усіх складах кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1–7 ст. 111-1 КК України [10, с. 20]; 3) колабораційна діяльність у формі організації та проведення заходів політичного характеру або інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором кваліфікується за частиною 6 статті 111-1 КК України лише за відсутності ознак державної зради. Як влучно зауважила Н. О. Антонюк, така вказівка практично не допомогла в розмежуванні означеного складу злочину із державною зрадою. Щоправда, вона дала підстави зробити беззастережний висновок про те, що ідеальної сукупності державної зради із колабораціонізмом у формі, що визначена ч. 6 ст. 111-1 КК України, не існує [11, с. 63].

Незважаючи на те, що об'єктивна сторона колабораційної діяльності має низку подібних з об'єктивною стороною державної зради рис, вчені все одно переконанні у важливості,

нагальності та соціальній значущості криміналізації колабораційної діяльності шляхом виділення її в окремий склад кримінального правопорушення [12].

Розмежування колабораційної діяльності від державної зради охоплює лише частину правових явищ, які потребують відокремлення. Сюди також входить розмежування від складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 436 «Пропаганда війни» та 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» КК України та інших. Щодо пропаганди війни та її відмежування від колабораційної діяльності, слід звернути увагу на ч. 3 ст. 111-1 КК України, де зазначено таку ознаку кримінального правопорушення, як «здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння збройній агресії проти України...». У цьому контексті важливо врахувати такі моменти: 1) місце здійснення пропаганди у закладах освіти є обов'язковим елементом колабораційної діяльності, незалежно від типу та форми власності закладу, тоді як пропаганда війни може здійснюватися в будь-якому місці; 2) суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, може бути лише громадянин України, тоді як суб'єктом злочину за ст. 436 КК може бути як громадянин України, так і іноземець, біпатрид, апатрид або біженець [9, с. 255].

Щодо розмежування колабораційної діяльності від складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» КК України, слід зазначити наступні критерії: 1) за ст. 111-1 КК України обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є здійснення публічних дій, таких як «публічне заперечення» або «публічні заклики». В примітці до статті зазначено, що публічними вважаються дії, спрямовані на невизначене коло осіб, наприклад, через Інтернет або засоби масової інформації. Для ст. 436-2 КК України публічність дій не є обов'язковою ознакою; 2) об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 436-2 КК України, виступає безпека людства, яка також охоплює й національну безпеку як об'єкт складу злочину, передбачений ст. 111-1 КК України; 3) суб'єктом злочину за ст. 111-1 КК України в ч. 1, 2, 3, 5, 7 має бути громадянин України, тоді як в ч. 4 і 6 громадянство не є обов'язковою ознакою суб'єкта, що викликає дискусії. За ст. 436-2 КК України суб'єкт є загальним (будь-яка фізична осудна особа, яка досягла 16 років).

Окремо варто зазначити, що науковці виділяють персоналізацію держави-агресора (у формі «заперечення збройної агресії проти України») як ознаку для розмежування цих правопорушень. Для ст. 436-2 КК України такою державою є лише Російська Федерація, тоді як для ст. 111-1 КК України це може бути будь-яка країна, зокрема Білорусь [7, с. 106]. Однак, на даний момент, колабораційна діяльність стосується виключно підтримки Російської Федерації як держави-агресора, оскільки інші країни офіційно не визнані державами-агресорами, незважаючи на суспільний тиск.

Погоджуючись із Н. О. Антонюк, слід зазначити, що у випадку інкримінування особі діянь лише у формі заперечення зазначених дій, їх необхідно кваліфікувати за однією із відповідних статей, щоб уникнути подвійного інкримінування. Зокрема, такі дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 436-2 КК України, оскільки цей склад кримінального правопорушення є ширшим, особливо з огляду на співвідношення об'єктів посягання (безпека людства – національна безпека України) [11, с. 59].

Окремо варто звернути увагу також на розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» та 111-2 «Пособництво державі-агресору» Кримінального кодексу України. Варто наголосити, що ці статті були додані до Кримінального кодексу України з місячним розривом на початку повномасштабного вторгнення, без належної координації та чіткого розмежування між собою і з іншими статтями, які можуть регулювати співпрацю з державою-агресором. Крім того, ці статті відрізняються за своєю структурою, що ускладнює їх розмежування. Стаття 111-2 Кримінального кодексу України, є загальною та охоплює всі дії, спрямовані на допомогу державі-агресору через підтримку або реалізацію її рішень та/або дій, що може охоплювати будь-яку діяльність на окупованій території. Подіб-

ним чином, стаття 111-1 Кримінального кодексу України, містить перелік видів діяльності, які вважаються колабораціонізмом, зокрема публічна підтримка дій держави-агресора, зайняття посад в окупаційних адміністраціях, впровадження освітніх стандартів держави-агресора тощо. Усі ці дії можуть також підпадати під визначення дій, спрямованих на допомогу державі-агресору. Додатково, стаття 111-2 Кримінального кодексу України, включає добровільний збір, підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів або інших активів представникам держави-агресора, що безпосередньо перетинається з частиною четвертою статті 111-1 Кримінального кодексу України, яка передбачає кримінальну відповідальність за передачу матеріальних ресурсів і/або ведення господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором.

Ця складність розмежування відображається на практиці кваліфікації дій за відповідними статтями. Наприклад, дії особи, яка, перебуваючи на посаді начальника відділу освіти Токмацької міської ради, підтримує впровадження освітніх стандартів РФ на тимчасово окупованій території міста Токмак, були кваліфіковані за статтею 111-2 Кримінального кодексу України, хоча частина третя статті 111-1 Кримінального кодексу України, передбачає окремий склад злочину – дії громадян України, спрямовані на впровадження освітніх стандартів держави-агресора [13].

В іншому випадку дії особи, яка організувала збір коштів для передачі їх збройним формуванням держави-агресора, були кваліфіковані за статтею 111-2 Кримінального кодексу України, хоча вони також підпадають під частину четверту статті 111-1 Кримінального кодексу України [14].

Для уникнення в подальшому аналогічних ситуацій, варто звернути увагу на наступне, колабораційною діяльністю відповідно до ч. 4 ст. 1111 КК України є: 1) передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора; 2) провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора. Вочевидь, йдеться про добровільні дії колаборанта, хоча безпосередньої такої вказівки у КК України немає. Проте за відсутності добровільності на застосування претендуватимуть положення кримінального закону про фізичний або психічний примус.

При передачі матеріальних ресурсів йдеться про добровільну передачу власних ресурсів або ресурсів, які перебувають у володінні колаборанта і щодо яких він правомочний здійснювати певні юридично значущі дії. У статті не йдеться про передачу у власність. Таким чином, можна констатувати, що й передача відповідних ресурсів у користування за наявності інших ознак складу цього кримінально-караного діяння може тягнути кримінальну відповідальність за ч. 4 ст. 111-1 КК України [11, с. 62].

У ст. 111-2 КК України «Пособництво державі-агресору» передбачено кримінальну відповідальність за добровільний збір, підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора. Йдеться про організаційні дії, які полягають саме у збиранні та акумулюванні таких ресурсів або інших активів. Також законодавець криміналізує й подальші дії після збору, а саме підготовку та/або передачу таких ресурсів чи активів стороні-агресору. Відповідно дії осіб, які, для прикладу, добровільно збирають комп'ютерну техніку, засоби зв'язку, транспортні засоби для представників держави-агресора, її збройних формувань, окупаційної адміністрації, відповідатимуть за пособництво державі-агресору, тобто за ст. 111-2 КК України. Ті ж, хто передав такі предмети, нестимуть відповідальність за ч. 4 ст. 111-1 кодексу [11, с. 62].

Ще одним проблемним моментом у статті 111-1 КК України, є недостатня чіткість формулювань у межах цієї статті. Зокрема, такі поняття як «матеріальні ресурси», «господарська діяльність», «взаємодія з державою-агресором» що містяться у частині четвертій статті 111-1 КК України. Ці поняття є розмитими і трактуються надзвичайно широко та неоднозначно. Піддану категорію, згідно з практикою, можуть підпадати як продукти харчування, так і ведення будь-якої трудової діяльності на окупованій території. А й справді, ті формулювання які законодавцем не пояснюються можуть тлумачитись широко, що дає працівникам правоохоронних органів значну свободу дій у застосуванні цих положень.

Для прикладу, за ч. 4 ст. 111-1 КК України були кваліфіковані дії особи, яка погодилася надавати послугу з охорони цивільних об'єктів на території м. Балаклія, тобто працювати охоронцем приміщення аптеки та основної будівлі балаклійського ринку з прилеглою територією, і, на думку слідства, забезпечила «схоронність ліків та майна приміщення аптеки, в якій серед іншого, перебували ліки російського походження, призначені для розповсюдження серед населення на окупованих територіях м. Балаклія від імені окупаційної адміністрації». Ці дії особою були здійснені в обмін на продукти харчування та предмети першої необхідності. За таку господарську діяльність у взаємодії з державою-агресором особі призначили покарання у вигляді позбавлення волі на строк чотири роки, з позбавленням права обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування та займатися діяльністю, пов'язаною з наданням публічних послуг на строк десять років та з конфіскацією всього майна, яке є його особистою власністю [15].

Отже, нечітке формулювання ст. 111-1 КК України ускладнює її розмежування при кваліфікації певних дій, а також визначення того, які саме дії підлягають кримінальній відповідальності за цією статтею. Це також призводить до непослідовного застосування законодавства та призначення покарань, які можуть бути невідповідними вчиненням правопорушенням.

Ще одним очевидним недоліком ст. 111-1 КК України є невідповідність між санкціями ч. ч. 1–2 цієї норми з одного боку та назвою розділу I Особливої частини закону про кримінальну відповідальність – з іншого. Цю проблему неодноразово обговорювали в наукових колах. Вона полягає в тому, що діяння, передбачені частинами 1-2 статті 111-1 КК України, класифікуються як кримінальні проступки, тоді як сама назва розділу I Особливої частини КК України «Злочини проти основ національної безпеки» передбачає, що в цьому розділі мають міститися лише суспільно небезпечні діяння, які є злочинами [16, с. 217]. Так як санкції ч. ч. 1, 2 ст. 111-1 Кримінального кодексу України містять лише такий вид покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю (в ч. 2 передбачено ще можливість конфіскацію майна), вважається логічним кроком внести відповідні зміни, шляхом впровадження необхідних видів і розмірів покарань: штраф від 3 до 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від 2 до 5 років відповідно, в залежності від суспільної небезпечності проявів колабораційної діяльності.

Варто звернути увагу на те, що у ч. 1 ст. 111 КК України, передбачено лише покарання у виді позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. У пояснювальній записці до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) йдеться про те, що він покликаний обмежити доступ до зайняття посад, пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, строком на 15 років та передбачити інші відповідні покарання для осіб, які співпрацювали з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями [2]. Тобто, як правильно зауважує Н. О. Антонюк, фактично йдеться про необхідність проведення люстрації за вчинення відповідних дій [11, с. 59]. Варто погодитись, що такий законодавчий крок є правильним. Адже навряд чи можна вважати прийнятними випадки, коли особа, яка є активним колаборантом, стає представником у органах місцевого самоврядування або ж навіть балотується до складу Верховної Ради України. Цей вид покарання має застосовуватися як до осіб, які вже обіймають певні посади або здійснюють відповідну діяльність, так і до осіб, які такі посади можуть обійняти у майбутньому, або ж у майбутньому можуть здійснювати відповідну діяльність. Для прикладу, може йтися про неможливість колаборантів бути у майбутньому представниками влади або ж працювати у юридичних особах публічного права. Доцільно відзначити, що щодо цього вже є сформована судова практика.

Так, у справі № 585/674/22, провадження 1-кп/585/226/22 Роменського міськрайонного суду Сумської області встановлено, що О. вчинив кримінальне правопорушення проти основ національної безпеки України за наступних обставин. О., діючи з прямим умислом та усвідомлюючи протиправний характер своїх діянь, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, всупереч врегульованим чинним законодавством України суспільним

відносинам у сфері національної безпеки України публічно висловлював невизначеному колу осіб заклики із запереченням здійснення збройної агресії проти України, окрім цього закликав до підтримки рішення та дій держави агресора, при цьому супроводжував все висловами за підтримку рішень та дій держави-агресора. Дії О. були кваліфіковані за ч. 1 ст. 111-1 КК, а йому призначене покарання у виді позбавлення права обіймати посади в державних органах влади та органах місцевого самоврядування строком на десять років [17]. На момент вчинення вказаного правопорушення О. був безробітним.

З огляду на вищенаведене, можна зробити висновок, що законодавцю слід передбачити альтернативні санкції у ч. 1, 2 ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Це дозволить суду під час призначення покарання повною мірою реалізувати принцип індивідуалізації покарання, враховуючи всі обставини вчиненого кримінального правопорушення, а також усуне невідповідність що існує між назвою розділу I Особливої частини Кримінального кодексу України та санкціями передбаченими ч. ч. 1, 2 ст. 111-1 Кримінального закону.

Висновки. Аналіз норми про колабораційну діяльність свідчить про те, що положення ст. 111-1 Кримінального кодексу України не достатньо виконують ті завдання, які повинна виконувати будь-яка кримінально-правова норма. У статті здійснено спробу розглянути лише найочевидніші проблеми кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність що, своєю чергою, зумовлює потребу в проведенні ґрунтовних досліджень у цьому напрямку.

Однак і поверхневий огляд проблем кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність дає право на висновок, що на сьогоднішній день кримінальне законодавство України щодо колаборантів є недосконалим, зокрема не визначає чітких меж колабораційної діяльності, окремі формулювання є розмитими, та не точними що створює проблеми при кваліфікації діянь та притягненні винних до відповідальності. Ці моменти потребують якнайшвидшого вирішення, вочевидь і шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Питання притягнення до кримінальної відповідальності за співпрацю з окупаційними органами влади залишається вкрай важливим як для жителів територій, підконтрольних уряду України, так і для тих, хто наразі перебуває в окупації. Успішність реінтеграції звільнених територій України залежатиме від того, наскільки зваженими будуть як законодавчі акти України щодо відповідальності за колабораціонізм, так і практика їх застосування.

Використана література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення 29.08.2024р.)
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71220 (дата звернення 29.08.2024р.)
3. Письменський. Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти). наук. нарис. Севе́родонецьк: СПД Румянцева Г.В., 2020. 121 с.
4. Баладига С. П. Колабораційна діяльність як одна із форм державної зради: сутність та проблематика нового злочину. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції . № 5. 2023. 112 с.
5. Конституція України. *Відомості ВРУ*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення 29.08.2024р.)
7. Радутний О. Публічні заклики та заперечення як форми інформаційної колабораційної діяльності за кримінальним кодексом України. *Інформація і право*. 2022. № 2 (41). С. 99-115.
8. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України № 7214 від 26.03.2022. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39284> (дата звернення 29.08.2024).
9. Голкіна М. І. Стаття 111-1 КК України (колабораційна діяльність) та суміжні їй явища: проблеми законодавчого регулювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична. Випуск 36/2023. 254 с.

10. Кузнецов В., Сийплові М. Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність як новий виклик сьогодення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2022. Вип. 70 (1). С. 374-381.
11. Антонюк Н. О. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. Слово національної школи суддів України. № 4 (37) 2021. С. 56-65.
12. Сорокін А. Соціальна обумовленість криміналізації колабораційної діяльності в Україні. Теорія і практика правознавства. 2022. № 2 (2), С. 64–78. <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.2.267651>
13. Вирок Хортицького районного суду міста Запоріжжя. Справа № 337/414/23 від 30.05.2023, провадження 1-кп/337/110/2023. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111172842>
14. Вирок Овідіопольського районного суду Одеської області у справі № 496/350/23 від 25.05.2023, провадження 1-кп/509/637/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111089967>
15. Вирок Київського районного суду м. Харкова. Справа № 953/2847/23 від 30.08.2023, провадження 1-кп/953/833/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113110133>
16. Каторкін Р. А. Окремі питання кримінальної відповідальності за вчинення суспільно-небезпечного діяння, передбаченого ст. 111-1 КК України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023 № 1. 217 с.
17. Вирок Роменського міськрайонного суду Сумської області. Справа № 585/674/22 від 23 червня 2022, провадження 1-кп/585/226/22 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104937197>

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2022). Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the establishment of criminal liability for collaborative activity] : Zakon Ukrainy vid 03.03.2022r. № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (accessed: 29.08.2024r.) [in Ukrainian].
2. Poiasniuvalna zapyska do Proiektu Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv (shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za kolaboratsiinu diialnist)» № 5144 vid 24.02.2021 r. [Explanatory note to the Draft Law "On Amendments to Certain Legislative Acts (Regarding the Establishment of Criminal Liability for Collaborative Activities)" No. 5144 dated February 24, 2021] Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699> [in Ukrainian].
3. Pysmenskyi. Ye.O., Rumiantseva H.V. (2020). Kolaboratsionizm yak suspilno-politychne yavyshe v Ukraini (kryminalno-pravovi aspekty) [Collaborationism as a socio-political phenomenon in Ukraine (criminal and legal aspects)]. *Nauk. narys. Sievierodonetsk: SPD*. 121 s. [in Ukrainian].
4. Baladyha S. P. (2023). Kolaboratsiina diialnist yak odna iz form derzhavnoi zrazy: sutnist ta problematyka novoho zlochynu [Collaborative activity as one of the forms of treason: essence and problems of the new crime]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. № 5. 112 s. [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, no. 30, art. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2005). Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] vid 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3500> [in Ukrainian].
7. Radutnyi O.E. (2022) Publichni zaklyky ta zaperechennia yak formy informatsiinoï kolaboratsiinoï diialnosti za kryminalnym kodeksom Ukrainy [Public appeals and objections as forms of informational collaborative activity under the Criminal Code of Ukraine]. *Informatsiia i pravo*. № 2(41). S. 99–115 [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2022). Pro zaboronu propahandy rosiiskoho natsyistskoho totalitarnoho rezhymu, zbroinoï ahresii Rosiiskoi Federatsii yak derzhavy-terorysta proty Ukrainy, symvoliky voiennoho vtorhnennia rosiiskoho natsyistskoho totalitarnoho rezhymu v Ukrainu [On the prohibition of propaganda of the Russian Nazi totalitarian regime, the armed aggression of the Russian Federation as a terrorist state against Ukraine, symbols of the military invasion of the Russian Nazi totalitarian regime in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 26.03.2022 № 7214. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39284> (accessed: 29.08.2024) [in Ukrainian].
9. Holkina M. I. (2023). Stattia 111-1 KK Ukrainy (kolaboratsiina diialnist) ta sumizhni yii yavyshe: problemy zakonodavchoho rehuliuвання [Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine (collaborative activity) and related phenomena: problems of legislative regulation]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii yurydychna*. Vypusk 36/2023. 254 s. [in Ukrainian].

10. Kuznetsov V., Syiploki M. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za kolaboratsiinu diialnist yak novyi vyklyk sohodennia [Criminal liability for collaborative activity as a new challenge today]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Pravo»*. Vyp. 70 (1). S. 374-381 [in Ukrainian].
11. Antoniuk N. O. (2021). Derzhavna zrada i kolaboratsiina diialnist: pytannia kryminalno-pravovoi kvalifikatsii [Treason and collaborative activity: issues of criminal-legal qualification]. *Slovo natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 4 (37). S. 56-65 [in Ukrainian].
12. Sorokin A. (2022). Sotsialna obumovlenist kryminalizatsii kolaboratsiinoi diialnosti v Ukraini [Social conditioning of criminalization of collaborative activity in Ukraine]. *Teoriia i praktyka pravoznavstva*. № 2 (2), S 64–78. URL: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2022.2.267651> [in Ukrainian].
13. Vyrok Khortytskoho raionnoho sudu mista Zaporizhzhia vid 30 travnia 2023 roku. Sprava No 337/414/23, provadzhennia No 1-kp/337/110/2023 . Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111172842> [in Ukrainian].
14. Vyrok Ovidiopskoho raionnoho sudu Odeskoi oblasti vid 25 travnia 2023 roku. Sprava No 496/350/23, provadzhennia No 1-kp/509/637/23. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111089967> [in Ukrainian].
15. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Kharkova vid 30 travnia 2023 roku. Sprava No 953/2847/23, provadzhennia No 1-kp/953/833/23 Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113110133> [in Ukrainian].
16. Katorkin R. A. (2023). Okremi pytannia kryminalnoi vidpovidalnosti za vchynennia suspilno-nebezpechnoho diiania, peredbachenoho st. 111-1 KK Ukrainy [Separate issues of criminal liability for the commission of a socially dangerous act, provided for in Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. № 1. 217 s. [in Ukrainian].
17. Vyrok Romenskoho miskraionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 23 chervnia 2022 roku. Sprava No 585/674/22, provadzhennia 1-kp/585/226/22 Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104937197> [in Ukrainian].

Spodaryk Yu. V. Separate problems of criminal liability for collaborative activities according to the current Criminal Code of Ukraine

The article analyzes certain problematic aspects of criminal liability for collaborative activity. The expediency and necessity of the existence of such a norm in the Criminal Code of Ukraine, in connection with the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine, is supported. At the same time, attention is drawn to a number of debatable provisions and shortcomings of the current version of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. Among the main ones, the following can be distinguished: lack of a unified concept of such categories as "collaborator" or "collaborative activity"; inconsistency of sanctions, part 1, 2 of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine to the title of the section of the Special Part in which it is placed; blurring and imprecise wording, such as "material resources", "interaction with the aggressor state", which leads to unequal application of criminal legislation; the difficulty of distinguishing "collaborative activity" from other types of criminal offenses contained in the Criminal Code of Ukraine (such as "treason" (Article 111), "assistance to the aggressor state" (Article 111-2), etc.), which in turn leads to errors in qualification and, accordingly, violation of the principle of legal certainty.

At the same time, the article analyzes judicial practice and makes an attempt to improve the current criminal legislation by making appropriate changes to Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. In particular, it is proposed to provide a definition of the term "collaborator" in the footnote to Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine with the mandatory indication that it can only be a citizen of Ukraine; provision of alternative types of punishments in part 1, 2 of Art. 111-1 such as a fine and, accordingly, deprivation of liberty for a certain period, which will allow to bring the sanctions of this part into compliance with the title of section I of the Special Part; the demarcation of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine with related categories of criminal offenses and the signs by which they should be distinguished are highlighted.

Key words: *criminal liability, collaborator, collaborative activity, collaborationism, occupation, aggressor state, treason, aiding the aggressor state.*